

İŞİD'İN TOPLUMSAL VE KÜRESEL DİNAMİKLERİ Selda GEYİK YILDIRIM*

Özet

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD), şiddet ve terör içerikli nitelikleriyle güvenlik eksenli okumalar etrafında daha yoğun olarak tartışılırken bu tür eylemlerin toplumsal ve küresel dinamiklerine ilişkin analizler esasında güvenlik eksenli bu tartışmaların önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Temelde güvenlik sorununun kaynağı da bu nedenlerin belirleyici unsurları ile şekillenerek pratik bir görünüm kazanmakta ve güncel tartışmaların içinde yer almaktadır. Bu çalışmada İŞİD yeni toplumsal hareketlerden biri olarak incelenmeye, toplumsal ve küresel dinamikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İŞİD, Yeni Toplumsal Hareketler, Toplumsal ve Küresel Dinamikler

SOCIAL AND GLOBAL DYNAMICS OF ISIS

Abstract

While the Islamic State of Iraq and al-Sham (ISIS) is being discussed more intensively in terms of security, the analysis of social and global dynamics of such actions constitutes an important part of these safety-oriented debates. Basically, the security problem's source is shaped by the determining factors of these causes and takes place in the current debates in a more practical form. In this study, social causes and global dynamics having given rice to ISIS, as one of the new social movements have been tried to be analyzed.

Keywords: ISIS, New Social Movements, Social and Global Dynamics.

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde iç ve dış dinamiklerin etkisi ile farklılaşan toplumsal yapılar istenilen/istenilmeyen yeni oluşumlar ile öngörülen/öngörülemeyen durumları da beraberinde getirmiştir. Günümüzdeki toplumsal yapılar geçmiş dönemlerden çok daha hızlı bir şekilde dönüşüme uğramakta, etki-etkileme alanlarının boyutları giderek genişlemekte, aktörlerinin nitelikleri ve bu aktörleri biçimlendiren olgular giderek çeşitlenmektedir. Değişimin ürünlerinden biri olan yeni toplumsal hareketler bugün aynı zamanda yeni sorunların yeni üreticileri olarak da karşımıza çıkmaktadır. İlk dönemlerinde ekonomik temelli olarak daha yoğun tartışılan küreselleşmenin bugünkü tartışma alanlarından biri de yeni toplumsal hareketlerdir. Bu durum yeni toplumsal hareketlerin aynı zamanda küreselleşen ve küresel dinamiklerle şekillenen hareketler olmalarından kaynaklanmaktadır.

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler; sıkıntılar, öncelikler, hedefler ve farkındalıklarda da değişime yol açmaktadır. Toplumsal harekete konu olan bu hususlar belirli bir toplumsal yapı içerisinde yeşermekle birlikte, artık küresel ölçekli, hızlı bir yayılma göstermektedir. Dünyanın eskiye nispetle daha çok birbirine bağlı bir ağ oluşturması

* Doktora Öğrencisi., Sakarya Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı; Öğr. Gör. , Kafkas Üniversitesi, Kağızman MYO, seldagykyldirm@gmail.com

sebebiyle, domino taşı etkisi daha geniş bir alanda ve daha hızlı gerçekleşmektedir. Önce sanal alemde, sosyal ağlar vasıtasıyla inşa edilen birliktelikler daha sonra mekanda birliktelik yoluyla toplumsal hareketlere dönüşebilmektedir (Tatar, 2013: 11).

Toplumsal hareketlerin “yeni” niteliği farklı süreçlerin varlığına işaret etmektedir. Bu süreçler eski tip toplumsal hareketlerin yerini yenilerine bırakmalarına yol açmıştır. Bu yer değiştirmelerin ortaya çıkışına zemin hazırlayan değişimlerin kaynakları ise çeşitlidir. *İdeolojik düzlemdeki değişim, adı konulacak olursa neo-liberalizmle, kültür düzeyindeki değişim de post-modernizmle kendisini göstermektedir. Küreselleşme çağının hegemonik ideolojisi olarak neo-liberalizm ve kültürel çerçevesini oluşturan post-modernizm* (Çitçi, 2008: 4), yeni toplumsal hareketlerin “yeni” süreçleri içinde yer almaktadır.

Yeni toplumsal hareket biçimlerinden biri olarak IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), ülkelerin siyasi gündemlerinde sıklıkla güvenlik merkezli okumalar etrafında analiz edilmektedir. Bu tür toplumsal hareketleri doğuran ve besleyen temel mekanizmalar ise güvenlik kaygıları kadar gündeme gelmemektedir. IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), ciddi anlamda güvenlik kaygılarının ortaya çıkmasına neden olan terör örgütlerinden biri olmakla birlikte aynı zamanda günümüzün yeni toplumsal hareket biçimlerinden birisidir. Bu nedenle bu türden bir toplumsal hareketin ortaya çıkış nedenleri, katılımcılarının temel özellikleri ve hareketi besleyen yerel ve küresel dinamiklerin analizleri sağlıklı bir şekilde yapılmadıkça bu tür hareketlerin son bulması ya da yenilerinin ortaya çıkışının engellenmesi mümkün olmayacaktır. Bu çalışmada IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ), toplumsal ve küresel dinamikleri inceleme nesnesi haline getirilen bir toplumsal hareket biçimi olarak ele alınarak bu tür terör örgütlerinin temel kaynağını oluşturan ve hareketi besleyici unsurlar incelenmeye çalışılmıştır.

Yeni Toplumsal Hareketler: Toplumsal Hareketin Postmodern Görünümleri

Tarihsel dönemeçlerde meydana gelen toplumsal olguları tanımlamak için kullanılan “sosyal hareket” kavramı, 18.yüzyılın ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmış olsa da (Kökalan Çımrın, 2010:47) ancak modern sosyal bilimlerin gelişmeye başladığı 19.yüzyıldan itibaren daha sistematik analizler ortaya çıkmaya başlamıştır (Çetinkaya, 2015: 27). 19. yüzyıl sonu toplumsal hareketlerinin kökleri kapitalist merkezileşme süreçlerinin yoğunlaşmasında ve ekonomik faaliyetlerin akılcılaştırılmasında yatmaktadır (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2004:78). Bununla birlikte 1900’lerin başından itibaren gerek toplumsal örgütlenmelerde, gerek toplumsal hareketlerde, gerekse de büyük insan topluluklarının harekete geçirilmesinde geçmişte görülmemiş bir biçimde ideolojiler etkili olmaya başlamıştır (Çetinkaya,2014: 42). *Geleneksel olarak, toplumsal hareketler çoğunlukla emek ve ulus meselelerine odaklanmıştır, bunun yerine 1960’lardan beri kadınların özgürlüğü, çevre koruma ve benzeri meselelere odaklanan “yeni toplumsal hareketler” ortaya çıkmıştır* (Della Porta ve Diani, 2006: 6).

“Sosyal hareket” teriminin sahibi yoktur; analistler, aktivistler ve eleştirmenler ifadeyi istedikleri gibi kullanmakta özgürdürler. Kavram, 19. yüzyılın başlarında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da yaygın olarak tanınmış, sonra daha yavaş ve kademeli olarak değişerek Batı dünyasına yayılmıştır ve sosyal hareket olarak adlandırılmıştır (Tilly, 2004: 7). 1960’lar ve 1970’ler boyunca da Kuzey Amerika ve Avrupalı çalışmaların çoğunun toplumsal hareketlere odaklandığı (McAdam vd. 2004: 14) görülmektedir.

Sosyal hareketler genel olarak meydana geldikleri toplumsal koşullar üzerinde ya değişmeyi gerçekleştirmek ya da değişmeye direnmek amacını taşımaktadırlar (Kökalan Çımrın, 2010:47). Toplum içerisinde bir takım kurumların, de facto uygulamaların, normatif yapının, ilişkiler ağının değiştirilmesi düşüncesinin altında, değişime konu olan alanların toplumsal ihtiyaçları karşılayamaması ve eşitsizlikten, adaletsizlikten kaynaklanan rahatsızlıklar vardır. Dolayısıyla sosyal hareketler, bir anlamda toplumsal hoşnutsuzluğun dışı vurumu veya karşılanması istenilen ihtiyaçların dile getirilmesidir (Şentürk, 2006: 33). Bu nedenle toplumsal hareketler en genel anlamıyla tepkisel, amaçlı, istekli dışavurumlardır. Bütün

toplumsal hareketler belli talepler etrafında doğar. Bu talepler ise genellikle toplumsal alanda arzu edilenlerin olmasına yönelik taleplerdir ve bütün taleplerin ulaşılmasına yönelik farklılaşan çeşitli pratikler söz konusudur.

Modern sosyal hareketlerin tarihine bakıldığında, 19. yüzyılın ikinci yarısından 1990'lı yılların başına dek geçen süreçte, sosyal hareketlerin değişimi şu şekilde sınıflandırılabilir;

1-Klasik (Eski) Sosyal Hareketler;

-İşçi Sınıfı Hareketleri

-Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri

2-Yeni Sosyal Hareketler; feminist, çevreci, savaş karşıtı hareketler vb. (Kökalan Çımrın, 2010:50). Yeni toplumsal hareketler katılımcıların/üyelerin özellikleri, kullanılan araçlar, amaçlar, tepkiler, çıkarlar ve örgütlenme yapıları açısından eski toplumsal hareketlerden farklılaşmakla birlikte bu farklılıklar hem makro hem de mikro boyutta yaşanan değişimleri de beraberinde getirmektedir.

Barış/ekoloji/alternatif yaşam tarzı hareketleri; kadın hareketleri; "azınlık" hakları/"içteki Üçüncü Dünya" hareketler farklı yollardan da olsa, her biri yalnızca kendi yaşamlarına hakim olan sosyo-ekonomik yapılara karşı değil, sosyal demokrat (ve komünist) partilerin değişim gereğini gerçekleştirmek için öne sürdükleri tarihsel politik stratejiye karşı da hoşnutsuzluğu ifade etmektedir (Arrighi, Hopkins, Wallerstein, 2004:87). Yeni toplumsal hareketlerin merkezindeki ahlaksal bilinç, aşırı baskı ya da yoksulluğa karşı mücadele verenler tarafından, bugün en zengin ülkelerin karar sisteminin bir parçası olan sendika ya da baskı gruplarının toplumsal-siyasal stratejilerinden çok kimlik ve saygınlıkla bağlantılı olduğu görülmektedir. Yeni toplumsal hareketler, tarihin anlamından çok özyönetimden ve iktidarı ele geçirmekten çok iç demokrasiden söz ederler (Touraine, 2002:275-276). Tamsili, elitist, reel ve parlamenter gibi sıfatlarla adlandırılabilen çağdaş demokrasiye karşı yeni toplumsal hareketler perspektifi tabandan işleyen, komüniter, güçlü ve doğrudan demokrasi yaklaşımlarını savunur (Yıldırım, 2012:81). Yeni toplumsal hareketler, çeşitlilikleri içinde küreselleşmeye, onun siyasi ajanlarına tepki gösterdiğini, yeni toplumsal kurumların kökenindeki kültürel kodları değiştirerek devam etmekte olan enformasyonelleşme sürecini kullanmaktadırlar. Bu anlamda tarihsel olarak nesli tükenmiş toplumsal biçimlerin derinliklerinden doğmuşlardır, ancak oluşum halindeki toplumu, karmaşık bir dizge içinde, belirleyici biçimde etkilemişlerdir (Castells, 2006: 214).

Eski toplumsal hareketler, özellikle de işçi sendikacılığı, ya siyasal baskı gruplarına ya da en yoksul kategorilerin değil de, ücretlilerden oluşan yeni orta sınıfın çalıştığı sektörleri loncacı bir mantıkla savunan araçlara dönüşürken, bu yeni toplumsal hareketler, örgütlenmeleri ve sürekli eylem yetenekleri eksik olmakla birlikte, şimdiden, aynı zamanda hem toplumsal hem de kültürel nitelikli sorun ve çatışmalardan oluşan yeni bir kuşağı ortaya çıkarırlar. Artık söz konusu olan, üretim araçlarının yönetimi için çatışmak değil, eğitim, tıbbi hizmetler ve kitle bilişimi gibi yeni kültürel üretimlerin ereklilikleri konusunda karşı karşıya gelmektir (Touraine, 2002:274). Eski toplumsal hareketlerin benzerliğine karşılık yeni toplumsal hareketler farklılıklarıyla gündeme gelmekte, mevcut talepler ve yöntemler de bu farklılıklar ekseninde açığa çıkmaktadır. Farklı oluşumlar üzerine yapılan bu hareketler çeşitliliği de arttırmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda yapılan analizleri de çoğaltmaktadırlar.

Sosyal hareketler, meydana geldiği toplumsal mekânın ve zamanın yapısal özelliklerinin sonucunda şekillenir (Şentürk, 2006: 36). Ağlara dayalı, merkeziz bir örgütlenme ve müdahale biçimi gibi başlıca özelliklere sahip (Castells, 2006) Yeni Toplumsal Hareketler (YTH), özellikle 1968 radikalizminin ardından şekillenmeye başlayan ve başta kadın, çevre, sivil haklar, eşcinsel hareketi gibi spesifik konular üzerine odaklanan eylem alanlarını simgelemektedir (Yıldırım, 2012:63). Yeni sosyal hareketler herhangi klasik anlamda bir siyasal taban özelliği taşıması, sınıfsal ve ekonomik arka planlı olmaması, destekleyici grubunun heterojen bir yapıya sahip olması ve eğitilmiş olması, kültürel alanları ve konuları

içermesi açılarından klasik sosyal hareketlerden ayrılmaktadır (Şentürk, 2006: 41). Ayrıca toplumsal hareketler ve siyaset, teknolojiye dayalı küreselleşme, kimliğin (cinsel, dinsel, ulusal, etnik, ülkesel, sosyo-biyolojik) gücü ve devlet kurumları arasındaki etkileşimden doğmaktadır (Castells, 2006: 5).

21. yüzyıldaki toplumsal hareketlerde kültür önemli bir yer tutmaktadır. Kültürel talepler etrafında şekillenen bazı yeni toplumsal hareketler önceki toplumsal hareketlerden ayrılmaktadır. Bu taleplerde sınıf ya da iktidar mücadeleleri yoktur. Makro ölçekli değildir, parçalı nitelik taşırlar. Öznenin oluşumu, aidiyet ve kimliklerin gelişimi, tekilliklerin ortak var oluşu geliştirme çabaları, kamusal olan tartışmaları ve buna bağlı değişen kurumlar açısından hareketlerin rolü giderek belirginleşmektedir (Yıldırım, 2012:4). *Liberal düşüncenin birey merkezli özgürlükleri, grup ve cemaat eksenli hak ve özgürlük mücadelesiyle birleştirilmiştir. Böylece toplumsal hareketlerde ekonomik temeller yerini kültürel alana bırakmıştır. Azınlıkların, etnik grupların, göçmenlerin, farklı kültürel grupların siyasi ve toplumsal hak ve eşitlik mücadelesi, toplumsal hareketlerin yeni sahasını oluşturmaya başlamıştır* (Tatar, 2013: 12). Bu sahada kültürel olana vurgu esasında modern olanın tekliğine ilişkin bir karşı çıkış söylemidir. Modern zamandan kalma yönetim anlayışlarına ve uygulamalarına, modernin yaratımlarına ve inşalarına yönelik eleştirel bir tutum ve eksik bırakılmış olarak düşünülenlerin tamamlanmasına ilişkin tartışmalı ucu açık taleplerdir.

Eski sosyal hareketler, genel olarak 19. yüzyıldan itibaren sanayi kapitalizminin ve üretim biçiminin taşıdığı toplumsal ilişki ve çelişkilerin dünya ölçeğinde kendisini göstermesine paralel olarak ortaya çıkan “sınıf” ve “ulusalçı” hareketlerden oluşmaktadır. (Kökalan Çımrın, 2010:50). *Dolayısıyla eski toplumsal hareketler modern döneme özgü olgular çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Modernizmin kimliklerin kendisini ya da bileşenlerini yok sayan keskinliği körelirken, postmodernist yaklaşımlarda farklılığın göstergesi olarak kimlik yüceltmeye başlanmıştır* (Tatar, 2013: 12). Modernizmin eski toplumsal hareketler üzerindeki etkisi yeni toplumsal hareketlerde yerini postmodernizme bırakmıştır. Yeni toplumsal hareketler aynı zamanda ulus devlet çağının sona erdiği düşüncesinin tartışılmaya başlandığı döneme denk düşer. Bu nedenle çağın “ulus” özelinde yapılandırılan toplum düşüncesi yerini çeşitli kültür ve kimliklerin yer aldığı çokkültürlülük söylemleriyle nitelendirilen toplum yapılanmasına bırakmıştır. Bu değişimler sosyal hareketlerin niteliğini de geçmiş dönem hareketlerin niteliklerinden farklılaştırmıştır. Devlet ve iktidarı elde etme arzusu yerini kimlik, tanınma ve kültürel hakları elde etme arzusuna bırakmıştır.

Sınıf ve ulusalcı hareketlerin eski sosyal hareketler kategorisi altında toplanabilmesinin temel nedeni, bu hareketlerin toplumsal yapı ya da sistemde top yekûn bir değişimi amaçlamalarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal düzenin herhangi bir unsurunu ya da kötü giden bir durumu düzeltmekten öte, tüm sistemin değişmesi gerektiği anlayışı ağır basar (Kökalan Çımrın, 2010:51). Yeni toplumsal hareketler ise farklı niteliklerle karşımıza çıkmaktadır. En genel anlamıyla yeni toplumsal hareketlerin farklılığı, her ne kadar “eski” hareketlerin temel dinamiklerine sahip olsa da, daha esnek, merkezlessiz yapılardan ve yerel tepkilerden oluşabilmesinde yatar (Yıldırım, 2012:66). *Bunun yanında katılımcılarının daha çok kentli ve orta sınıf çalışan insanlardan oluşması, bu hareketleri geçmişin klasik hareketlerinden ayırmaktadır. Bu hareketler genel olarak kent merkezlerinde, şehir yaşamının sunmuş olduğu olanaklar üzerinde yükselmiştir. Toplu yürüyüşler, sokak gösterileri, mitingler ile eylemlilik süreçlerini meydana getiren bu hareketler, kent yaşamının dinamikleri ile beslenmiştir* (Kökalan Çımrın, 2010:51). Yeni sosyal hareketler, ekonomik eşitsizlikten ziyade kimlik, çevre, çocuk ve kadın hakları, sivil toplum ve demokratikleşme gibi alanlardaki eşitsizlikleri temel almaktadır. *Dolayısıyla, yeni sosyal hareketler, dönüşen eşitsizliği sorgulamayı kendine çıkış noktası olarak almaktadır* (Şentürk, 2006: 40). Kültürel yaklaşımların 1980’li yılların sonları ile yükselmesi, yeni toplumsal hareketler yaklaşımına zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, planlı ekonomik sistemlerin terk

edilerek liberal demokratik değerler yerleşik hale gelmiştir (Yıldırım, 2012:59). Değerlerin değişimi toplumsal alandaki yapı ve parçalarının yansımalarını da değiştirmiştir. Bu durum sosyal hareketlerin niteliğine, niceliğine ve araştırmalarına da yansımıştır. *Sosyal hareketlerde meydana gelen değişimler beraberinde sosyal bilimcilerin bu konulara yaklaşımında da önemli yenilikleri başlatmıştır* (Della Porta ve Diani, 2006: 6).

Yukarıda dile getirilen görüşler etrafında yeni toplumsal hareket biçimlerinden biri olarak İŞİD'e baktığımızda, yeni toplumsal hareketlerin öne çıkan temel özelliklerinin birçoğuna sahip olduğu görülmektedir. Toplumsal tabaka açısından alt tabaka ile sınırlı bir yapılanmanın olmadığı, ekonomik çıkar elde etme düşüncesi yerine kimliksel arayışların daha baskın olduğu, ötekileştirilmeye karşı tepkisel tutum ve pratikler görülmekte; kitle iletişim araçlarının ve internetin yoğun kullanımı söz konusu olmaktadır. Örgütlenme biçimleri açısından baktığımızda da yine eski tip toplumsal hareketlerden tam anlamıyla olmasa da farklı bir nitelik göstermektedir. İŞİD, eski toplumsal hareketlerde görülen lider eksenli, dikey hiyerarşinin hâkim olduğu bazı unsurlara bir ölçüde sahip olsa da örgüt içinde yalnızca lider eksenli bir etkileşimin olduğunu söylemek güçleşmektedir. Çünkü örgüt içinde yer alan elemanlar günümüz teknolojik imkânlarını en üst düzeyde kullanarak, yayınladıkları video çekimleri vd. yöntemler ile en az liderler kadar "etkileyici" olabilmekte ve gündemi meşgul edebilmektedir.

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)/(DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)

İŞİD'in gelişim süreci Ebu Musab el-Zerkavi'nin 2000 yılında Afganistan'da kurduğu "Tevhid ve Cihad Örgütü (TCÖ)" ile başlamıştır (Sandıklı, 2015:16). Afganistan'a Sovyet ordularına karşı savaşmak üzere giden Ebu Musab el Zerkavi, aktif olarak savaşta yer almasa da, buradaki kamplarda kendi birliklerini oluşturmuştur. Zerkavi, İŞİD'in temelini oluşturan "et-Tevhid ve'l-Cihat Cemaati"ni buradaki birlikleriyle kurmuş daha sonrada örgütün adı Mücahidin Şûra Konseyi olmuştur (Demir,2014: 16). ABD'nin Afganistan'ı işgalini müteakip örgüt önce İran'a daha sonra Irak'a geçmiştir. ABD'nin Irak'ı da işgal etmesi üzerine, örgüt koalisyon güçlerine yönelik mücadelesini artırmış, etkinlik kazanmış, büyümüş (Sandıklı, 2015), 2004 yılında düşünsel olarak kendisini yakın hissettiği "el-Kaide'ye bağlılığını ilan ederek "Irak el-Kaidesi" ismini almıştır. (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015: 12). Aynı yıl içinde çok sayıda Arap cihatçı örgüte katılmış ve ABD kuvvetlerine karşı birçok eylem yapılmıştır. Örgüt ABD tarafından terör örgütleri listesine alınmıştır. (Bingöl ve Varlık, 2014:4) ABD'nin Irak işgaliyle birlikte Zerkavi, Irak'taki yerel cihatçılarla ilişki kurarak, ABD karşıtı direnişe destek vermiştir. Bu dönemde örgütün amacı, ABD ve Batı yanlısı hükümetin devrilmesi, Şia'nın gücünün kırılması ve İslam emirliğinin kurulmasıydı (Demir,2014: 16). Bu noktada örgütün ABD ve Batı düşmanlığının ortaya çıkışının, Şia gücüne karşılık beslenen tutumun ve İslam emirliği arzusunun nedenlerini anlamak bu örgütün dinamiklerini açıklayabilmek açısından son derece önemlidir.

Zerkavi, 7 Haziran 2006'da ABD güçlerince düzenlenen bir operasyonda öldürülmüş, yerine Ebu Hamza el-Muhacir geçmiştir. 2010 Nisan'ında, ABD ve Irak güçleri, Ebu Ömer el-Bağdadi ve Ebu Hamza el-Muhacir'i yapılan operasyonla öldürülmüşlerdir. Bunun üzerine Ebu Bekir el- Bağdadi örgütün yeni lideri olmuştur. Asıl ismi İbrahim Avvad İbrahim Ali el-Bedri olan Bağdadi, 1971 Samarra doğumlu, Bağdat İslam Üniversitesi mezunu, doktora yapmış bir akademisyendir. Irak'lı bir Arap olan Bağdadi, örgütün ismini de, küresel bir çağrışım yapan el- Kaide'den, "Irak İslam Devleti"ne dönüştürmüştür (Demir,2014: 16). İç savaş nedeniyle merkezi otoritenin zayıflamasını fırsat bilen örgüt varlığını Suriye toprakları içine taşımış, kontrol ettiği bölgeyi genişletmiş ve adını 2013'de "Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)" olarak tekrar değiştirmiştir (Sandıklı, 2015:16). Örgütün bugünkü ismini alması da Suriye iç savaşına katılımıyla beraber olmuştur. Örgüt hem Irak ve Şam'da İslam Devleti, hem de Irak ve *Levant'da İslam Devleti* olarak anılmaya başlanmış, (Demir,2014: 16) 2015 yılı

Haziran ayında adını sadece “İslam Devleti” olarak revize etmiştir. Örgüt Türkiye’de “Irak ve Şam İslam Devleti” isminin baş harflerinden oluşan (İŞİD) kısaltmasıyla meşhur olmuştur. Batıda ISIS, ISIL veya IS kısaltması kullanılırken Arap dünyasında daha çok Arapça isminin baş harflerinin okunuşundan oluşan (Daiş) kısaltmasıyla bilinmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:12). Türkiye’de son zamanlarda bu örgütün adlandırılmasında İŞİD yerine farklı kullanımlar da (DEAŞ, DAEŞ, DAİŞ vd.) söz konusudur. Örgütün farklı isimlendirilme biçimleri ve literatürdeki söz konusu farklı kullanımlardan dolayı bu çalışmada örgütün adlandırılmasında “İŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)” şeklinde bir kullanımı tercih edilmiştir. Alıntılarda ise kullanıldığı şekilde yer verilmiştir.

ABD’nin 2001’de Afganistan’ı işgal etmesinden sonra şartların zorlaşması nedeniyle, Zerkavi TCÖ’yü önce İran’a daha sonra Irak’ın kuzeyine taşımıştır (Sandıklı, 2015:16). Zerkavi 17 Ekim 2004’de Usame bin Ladin’ne bağlılığını ilan ederek TCÖ’nün adını “İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide” olarak değiştirmiştir. Bu örgüte kısaca Irak el-Kaidesi de denmektedir (Gürler ve Özdemir, 2014: 117). Irak el-Kaidesi disiplinli yapısı ve kullandığı profesyonel savaş taktikleri ile kısa sürede Irak’ta önemli bir silahlı güç olmuştur (Sandıklı, 2015:17). Irak el-Kaidesi devletleşme hedefi doğrultusunda Mücahitler Şûra Konseyi’ne, Sahabelerin Askerleri, Fatihler Ordusu, Muzaffer Mezhep Ordusu gibi birkaç grubu daha katarak Ekim 2006’da sözde Irak İslam Devleti’ni (İİD) ilan etmiştir (Akt.Sandıklı, 2015:18). 2011 yılı Aralık ayında ABD askerlerinin Irak’tan tamamen çekilmesi, Maliki’nin Sünniler üzerindeki baskısını iyice artırması sonucu bazı Sünnilerin el-kaideye tekrar yaklaşması ve Suriye’de yaşanan olayların iç savaşa doğru evrilmesi nedeniyle oluşan güç boşluğundan faydalanan İİD’nin hem militan sayısında hem de eylemlerinde artış görülmüştür (Gürler ve Özdemir, 2014: 119). Hızla büyüyen ve etkinliği artan İİD Suriye’deki iç savaşın oluşturduğu hassasiyeti değerlendirerek bu ülke topraklarına doğru yayılmış ve İŞİD adını almıştır. İŞİD Şubat 2014’de el-Kaide’den kopmuş Suriye’deki bütün grupların kendisine biat etmesini istemiştir (Sandıklı, 2015:19-25). Gerek Irak gerek Suriye’de merkezi hükümetin güç boşluğundan doğan zafiyetin sonucu olarak örgüt, Haziran 2014’ten itibaren kolay ve çabuk askerî başarılar elde etmiştir (Bingöl ve Varlık, 2014:7). Siyasi boşluk örgütün Irak ve Suriye’de güçlenmesinin nedenlerinden biri olarak sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu durum terör örgütlerinin güçlenmesine zemin hazırlayan faktörlerden sadece biridir.

Dini motifli terör dalgasının ulaştığı son boyutu temsil eden İŞİD, geniş bir coğrafi alanı kontrol etmesi, sözde devlet yapısına sahip olması, askeri gücünü strateji ve taktik esaslar çerçevesinde kullanarak muhasım askeri kuvvetlerle çatışmalara girmesi, kendi kendini finanse etmesi gibi özellikleri nedeniyle daha önce görülen birçok terör örgütünden farklılıklar göstermektedir. Nihai amacı olan devlet kurma hedefine ulaşan İŞİD’nin en üst düzey yöneticisi aynı zamanda halife olarak ilan edilmiş olan Ebu Bekir el-Bağdadi’dir. Ebu Ali el-Anbari ve Ebu Müslüm el-Türkmeni, Irak ve Suriye’deki faaliyetlerden sorumlu iki üst düzey yöneticidir. Savaş kabinesi olarak değerlendirilebilecek üst yapıda mali, lojistik, savunma, içişleri, dışişleri, yabancı teröristlerin koordinasyonu işlevlerinden sorumlu yöneticiler yer almaktadır. Irak ve Suriye topraklarından meydana gelen ülke 24 ile bölünmekte ve her ile bir vali atanmaktadır. Irak’ta Babil, Diyale, Selahaddin, Anbar, Nineva; Suriye’de Haseke, Deyrizor, Rakka, Badiya gibi illerde belediye hizmetleri verilmektedir. Bunlara ilave olarak örgüt kurduğu mahkemelerde yargılama yapmaktadır. (Akt.Sandıklı, 2015:29).

İŞİD’i diğer terör örgütlerinden ayıran bir diğer özellik elde etmiş olduğu askeri gücü ve uyguladığı stratejilerdir. Askeri gücü konusunda çok farklı görüşler ileri sürülse de bunların doğru ve güvenilir bilgiler olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Bunlar yine de askeri gücü hakkında bir fikir vermektedir. Suriye’deki İnsan Hakları Gözleme Örgütü Ağustos 2014’te İŞİD’in Suriye’deki savaşçı sayısının 50.000, Irak’ta ise 30.000 olduğunu bildirmiştir. CIA ise Eylül 2014’te örgütün Suriye ve Irak’ta toplam 20.000 ile 31.500 arasında savaşçıya

sahip olduğunu açıklamıştır. 2013 yılında 5 bin civarında yabancı terörist savaşçısı olduğu değerlendirilmektedir. Ancak çeşitli kaynaklarda 2014 yılında 15,000 katılım olduğu belirtilmektedir (Sandıklı, 2015:30). Diğer pek çok terör örgütlerinin aksine, IŞİD, ekonomik olarak kendi kendisine yeterli olan örgütlerden biridir. 2006 itibariyle, örgütün kriminal faaliyetlerden elde ettiği (tahmini) yıllık geliri 70-200 milyon dolar iken bu miktarın, örgütün 2014'te elde ettiği askerî başarıların ardından yıllık 2 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir (Akt.Bingöl ve Varlık, 2014:4). 2014 yılında dünyanın 80'den fazla ülkesinden binlerce yabancı savaşçının Daiş'e katıldığı ifade edilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:15). Elinde insansız hava aracı bulunan IŞİD, bunlar aracılığıyla çektikleri görüntüleri paylaşmaktadırlar. Ayrıca 200 binin üzerinde nüfuslu şehir yönettikleri belirtilmiştir (Çiçek,2014).

Terör, günümüzde daha başka harici unsurlarla da etkileşim içindedir. Bunların başında küresel ölçekli finans ve mali sektör, uyuşturucu sektörü ve silah sektörü gelmektedir. Bunların dışında İslâm ülkelerinin bugün hala en önemli yakıt ve enerji kaynaklarının bulunduğu coğrafyada yaşaması da çok önemli bir faktördür (Özkul, 2016: 58). Yurt dışındaki sempatizanlarının yaptığı yardımlar, İslam ülkelerindeki şirketler ve şahıslardan elde edilen destekler ve biat eden diğer örgütlerden aktarılan gelirler de önem taşımaktadır. (Sandıklı, 2015: 31).

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in Toplumsal ve Küresel Dinamikleri

Analitik bir bakış açısıyla yaklaştığımızda, "kötü" ya da "iyi" toplumsal hareketler yoktur. Hepsi de toplumsal yapılarımızı değişik yoğunluklarda etkiler ve farklı sonuçlar doğururlar (Castells, 2006:100). Bu nedenle IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in toplumsal nedenlerinin, tarihsel, kültürel, siyasal, ekonomik, hukuksal ve bürokratik nedenler, sağlıklı bir şekilde analiz edilerek motive edici temel faktörleri bu nedenler bağlamında ele alınabilir. Tarihsel süreçte karşımıza çıkan işgaller bu örgütün zemininin inşasında etkili olan olaylardan birisi olarak güncel tartışmalar içinde yer almaktadır. *Irak'ın ve Şam'ın tarih boyunca sahip olduğu ve muhafaza ettiği sosyal, kültürel ve dini dokunun işgal ve istibdat eliyle yok edilmesi tüm İslam dünyasına örneklik eden, Abbasiler döneminden itibaren farklı dini anlayışları birlikte yaşatan bu toprakları bağınazlık ve şiddetin boy verdiği bir fideliğe dönüştürdüğü* (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:13) savı bu tartışmalar içinde yer alan diğer bir konudur. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması, manda yönetimleri, bağımsızlık mücadeleleri, Filistin sorunu, savaşlar, işgaller, yoğun olarak İslam coğrafyasında meydana gelmesi ve bu gelişmelerin İslam toplumlarında bir travma meydana getirdiği ve var olan kendi iç problemlerini derinleştirdiği de (Sandıklı, 2015:27-28) altı çizilen önemli temalardan biridir.

Castells, El-Kaide'nin temsil ettiği küresel İslami ağların, özel bir tür toplumsal hareket oluşturduğundan söz eder. Bu özel tür toplumsal hareketten kastın da: Toplumdaki baskın değerleri ve kurumları, hareketin aktörleri için anlamlı olan değerler ve çıkarlar adına değiştirmeyi hedefleyen, maksatlı kolektif eylemler olarak ifade eder (Castells, 2006:144). Dolayısıyla IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in de *anlamlı olan değerler ve çıkarlar adına değiştirmeyi hedefleyen, maksatlı kolektif eylem* pratiklerinin de açıklığa kavuşması gerekir. El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri küresel dengesizliklerden, güç boşluklarından ve çöken devlet sistemlerinden beslenmektedir. Küresel dengesizlikler ve adil olmayan sistem değerlendirmeleri merkez-çevre, ezen-ezilen ve sömüren-sömürülen ikilemleri üzerinden yapılmaktadır. İkilimin bir tarafına genellikle gelişmiş ülkeler yani Batı, diğer tarafında gelişmemiş ve azgelişmiş ülkeler yer almaktadır (Sandıklı, 2015:27). *Serbest piyasa kapitalizminin şimdiki egemen formuyla küreselleşme, gerek ülkeler içinde gerekse uluslararası düzlemdeki toplumsal ve ekonomik eşitsizlikte görmezlikten gelinemeyecek derecede büyük ve patlayıcı potansiyel taşıyan bir yükselişi de beraberinde getirmiştir* (Hobsbawm, 2008: 45). Dolayısıyla küreselleşmenin küresel dengesizlikleri çoğaltan ve bu

yapı içerisinde ortaya çıkan kapital arzuların inşalarının da göz ardı edilmemesi yeni toplumsal hareketlerin yeni sorunlarını değerlendirme açısından önem taşımaktadır.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline hem İslam dünyasından gösterilen tepkiler hem de bu içsel tepkileri dış politika vasıtası olarak kullanmaya çalışan ABD ve Batı'nın finansal, siyasi ve askerî çabaları siyasi İslam'ın birçok bölgede radikalleşmesine önemli katkı yapmıştır. Afganistan'da Sovyetlere karşı cihad temasıyla yürütülen kanlı savaşa ABD ve Batı'dan da önemli destek sağlanmıştır. 1980-1992 arasında Afganistan başta Pakistan olmak üzere çevresiyle birlikte siyasi İslam'ın test edildiği ve radikal İslam'ın kapasite geliştirdiği bir alan olmuş, El-Kaide gibi cihadist örgütler de bu ortamdan beslenmiştir (Bingöl ve Varlık, 2014:1-1). Taliban'ın Afganistan'ın Mevlana'yı yetiştiren tarihi dini dokusunu tahrip etmesi gibi Daiş ve benzeri hareketler de fıkıh, kelam ve tasavvuf mekteplerinin, Azamiye ve Kazimiye'de Sünni ve Şii mezheplerin ortak bir dil ürettikleri Bağdat medeniyet havzasını hak ile yeksan etmiştir. Bu sonuçta istibdat ve işgal dönemlerinde sağlıklı din eğitim ve öğretimi alma imkânı bulamayan nesillerin yetişmiş olmasının belirgin bir payı vardır. Kütüphaneleri yakılmış, âlimleri sürgün edilmiş bir toplumda, Ebu Ğureyp'te şiddetle tanışan, şiddetin gölgesinde terörize olan grupların en büyük kaynağı ve dayanağı cehalet olmuştur (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14). Bu nedenle Bağdat gibi Ortadoğu'nun önemli şehirlerinin tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri dönüşümün, şehirleşmenin hangi yönde değişimlere uğradığı ve şehrin kültürel dokusunun farklılaşmış biçimlerinin IŞİD ve benzeri örgütleri nasıl besledikleri ve güçlendirdiklerini anlayabilmek açısından önemlidir.

Castells'e göre bir toplumsal hareketi anlamaya çalışırken, nesnel olan bu hareketi oluşturan aktörlerin algılayışıdır. El-Kaide militanlarının çoğu dünyanın varlıklı elitlerine üye olsalar da, Müslüman dünyada gözledikleri baskılar ve aşağılanmalar karşısında isyana kapılmaktadır. Kaldı ki bu da sosyal hareketlerin tarihinde aşına olduğumuz bir gelişmedir. Toplumsal elitlerin çocuğu olarak dünyaya gelen genç idealistler, algıladıkları adaletsizliğe karşı devrimci davalara sarılırlar (Castells, 2006:149). El-Kaide ve IŞİD gibi terör örgütleri, küresel sistemi ve bu sistemi büyük ölçüde yönlendiren Batı'yı hedef alan, farklı ülkelerde ağırları ve uzantıları olan, dünyanın farklı coğrafyalarında eylemler yapan küresel terör örgütleridir. Dolayısıyla bu örgütleri ortaya çıkartan nedenler, süreçler, özellikler ve alınması gereken tedbirler incelenirken küresel, bölgesel, ülkesel ve yerel bakış açıları dikkate alınmalıdır (Sandıklı, 2015:27). IŞİD'in ortaya çıkışını, anlık ve kısa dönemli konjonktürel bir olgu olmasından ziyade küresel, bölgesel ve ulusal bağlamda tarihsel, dinsel, siyasi, ekonomik, askerî ve sosyolojik nedenlerden kaynaklanan çok boyutlu bir olgu olarak tanımlamak gerekmektedir. Küresel ve bölgesel bağlamı, 1970'lerde siyasi İslam'ın ortaya çıkışına ve ABD'nin Sovyetleri çevreleme politikasının parçası olarak yeşil kuşak oluşturma girişimlerine kadar geriye götürmek mümkündür (Bingöl ve Varlık, 2014:1-1)

DAEŞ terör örgütü, toplumsal zeminde Sünnilerin yaşadığı dışlanmışlık, çaresizlik vb. sorunlara yönelik geliştirdiği söylemler aracılığıyla, kendisini oldukça geniş bir coğrafyada var kılabildiği. Bir terör örgütünün ayakta kalabilmesinin en önemli unsuru hedef kitleye hitap edebileceği sosyolojik zeminin bulunmasıdır. Saddam sonrası Irak'ta daha somut bir şekilde ortaya çıkan bu unsur DAEŞ tarafından başarılı bir biçimde kullanmıştır (Korkmaz, 2016: 10). Demokrasi vaadiyle Irak'ı işgal eden Amerika bölgede barış ve istikrar vadeden açıklamalarda bulunmuştu. Ancak işgalin ardından kurulan hükümetin hazırladığı yeni anayasada bu grupların çeşitli hakları korunamadığı gibi ayrılıkları daha da derinleştiren bir metin oluşturulmuştur. Uzun yıllar iktidarı elinde bulunduran Sünnilerin yerine Şiiiler etkin olmaya başlamış ve tamamen Şii milislerden oluşan bir askeri yapı oluşturmaya başlamışlardır. Böylece Saddam döneminde ordunun iskeletini oluşturan "Sünni" Arap subaylar bir anda işsiz kalmışlardır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14). ABD işgalinden bugüne koalisyon güçleri ile çatışan, ardından Maliki ve Şii milislere karşı mücadele veren IŞİD, bu hassasiyeti kullanmış ve Sünni Arap aşiretlerinin bir kısmının desteğini almıştır.

Sahadaki etkinliğini artıran IŞİD Suriye-Irak sınırında petrol kaynakları dâhil birçok bölgeyi almıştır. Bu bölgelerden elde ettiği mali kaynak, silah, mühimmat ve militanlarla güçlenmiştir. Bu güç ile Irak'ta büyük çaplı operasyonlar gerçekleştirerek ve Irak Ordusu'nu çökertmiştir. Musul operasyonu, Tikrit ve diğer önemli Sünni kentlerin düşüşü, IŞİD'in yanı sıra bir takım Sünni grupların hızlı ilerleyişi, uzun süreli bir stratejinin sonucu olduğu düşünülmektedir (Sandıklı, 2015:19-20).

Irak, 2003 yılında ABD'nin işgaliyle birlikte Orta Doğu'nun en istikrarsız ülkelerinden biri olmuştur. Dokuz yıllık işgali 2011 Aralık ayında sonlandıran ABD geride fiilen parçalanmış, istikrarsız ve iç savaşın eşiğinde bir Irak bırakarak geri çekilmiştir. Sünni, Şii ve Kürt kimlikleri arasındaki hassas dengeler üzerine inşa edilen devlet, dış müdahale ve dinamiklerin de etkisiyle tam anlamıyla başarısız olmuştur (Bingöl ve Varlık, 2014:3). *Gerek Amerikan yönetimi döneminde ve gerekse sonrasında işbaşına getirilen Maliki hükümeti döneminde bu kesim büyük haksızlıklara maruz kalmıştır. Yaşanan süreçte birlikte işsiz kalan, dışlanan, aşağılanan, tutunacak dalı kalmayan bazı aşiretler ve işgale tepki gösteren Nakşibendi tarikatının bazı mensupları intikam alma hırsıyla Daış'e katılarak gücüne güç katmışlardır. Halihazırda Daış'in komuta kademesinin önemli bir bölümünün Saddam dönemi subaylarından oluştuğu bilinmektedir* (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:14-15). 2011 sonrası Irak'ın durumu, ABD'nin devlet inşası kapsamında, ülkenin bürokratik ve askerî tabanını oluşturan Sünnilerin tasfiye edilmesi, bir taraftan mezhepsel ayrışmayı körüklerken diğer taraftan devletin yerleşik hafızasını ve iş görebilme kapasitesini zayıflatmıştır. Bu durum, geleneksel olarak esasen ülkedeki en ılımlı özelliklere sahip olan Sünnilerin IŞİD gibi aşırı eğilimleri desteklemesine de neden olmuştur (Bingöl ve Varlık, 2014:3).

Örgütün bu hızla yayılmasında önemli bir etken de şüphesiz ki ABD'nin 11 Eylül saldırısının ardından Irak'ta uyguladığı, alt kimlikleri, dini inanç gruplarını göz ardı eden ayrımcı politikalarıdır. Öte yandan "Arap Baharı" olarak isimlendirilen dönemde Batılı ülkelerin bu ülkelerde takındığı tavırları özellikle de Suriye iç savaşındaki tutumları dünyanın her yerinde dini hassasiyetleri yüksek olan gençlerin, Batı'ya hedefe koyan Daış'e sempati beslemelerinde önemli bir sebep olmuştur. Bu öfkeyle motive olan pek çok kişi öfkesini en rahat tepkiye dönüştürebileceği Daış şemsiyesinin altına geçmekte tereddüt etmemiştir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015:15). Dini fundamentalizm, bölgesel cemaatler, milliyetçi kendi kendini onaylama ya da baskıcı söylemin terimlerini ters çevirerek özlekelemeden (eşcinsel hareketin bazı eğilimlerindeki "queer kültürü" nde olduğu gibi) gurur duyma dahi, hepsi benim dışlayanların dışlananlar tarafından dışlanması dediğim şeyin ifadesidir. Başka bir deyişle bu, sınırları güçlendirirken, değer yargısını tersine çevirerek, egemen kurumların/ideolojilerin terimleri içinde savunmacı kimliğin inşasıdır. Böyle bir durumda, bu dışlanan/ dışlayıcı kimlikler arasındaki karşılıklı iletibilirlikten bir mesele doğmaktadır (Castells, 2006: 16). Batı toplumlarında artan İslamofobi ve İslam karşıtlığı Müslümanlarda ötekileşme algılarını kuvvetlendirmiştir. Süreç içinde oluşan travmalar ötekileşme algısı ile birleşince İslam toplumlarında terör örgütlerinin istismar edebileceği hassasiyetler oluşturmuştur. Bu hassasiyetler dini motifli terör örgütlerinin ortaya çıkmasına ve hızlı bir şekilde gelişmesine neden olmuştur. Dini dalga terörün tüm dünyada yoğun olarak yaşanması için uygun ortam sağlamıştır (Sandıklı, 2015:28).

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in Katılımcılarının Özellikleri

IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in katılımcılarının özellikleri söz konusu olduğunda çeşitlilik arz eden, farklı niteliklerin iç içe olduğu bir durum söz konusudur. Bu nitelik yeni toplumsal hareketlerin temel özelliklerinden birisidir. Örgüt içinde yoksullarla sınırlı, eğitilmiş olmayan, gelişmemiş ülkelerden gelen bireyler özelinde bir yapılanma yoktur. 2012 yılından bu tarafa IŞİD saflarına katılan teröristlerin arasında fakir ailelerin olduğu kadar, zengin ailelerin çocukları da bulunduğu görülmüştür. Sadece işsizlerin değil, çeşitli meslek sahipleri, hatta

eski ordu mensupları da IŞİD içerisinde yer almıştır (Hürriyet, 2014). Buna en iyi örnek, örgüt liderlerinden Ebubekir el Bağdadi'dir. Kendisi 1971 Irak doğumlu, Bağdat İslam Üniversitesi'nde okumuş bir profesördür. Amcaları da Irak'ta Selefi davetçi olarak bilinen bir ailedir. Bir diğer lider, Hacı Bekir'in ise, Saddam'ın eski subaylarından olduğu bilinmektedir (Çiçek, 2014).

IŞİD'in en büyük insan gücünü Irak'taki yapı ve yurtdışından (ABD, Avrupa, Çeçenistan, Orta Asya) gelen savaşçılar oluşturmuştur. Türkiye'den Adıyaman, Bingöl, Mardin, Diyarbakır, Kırşehir, Konya, Ankara ve İstanbul'dan katılım yoğun olmuştur (Çiçek,2014). Dünyanın en küçük 4. ülkesi olan Tuvalu'dan bile 5 kişinin IŞİD'e katıldığı ortaya çıkmıştır (Sabah, 2014). Yalnızca Tuvalu'dan değil Finlandiya, Norveç ve İsveç'ten de katılanlar söz konusudur. Örgüte katılan elemanların geldikleri ülkeler açısından çeşitlilik gözlenmektedir.

Avustralya istihbaratının (ASIO) Birleşik Krallık'a bağlı istihbarat örgütü GCHQ ile beraber yaptığı araştırmaya göre dünya çapında IŞİD'e militan gönderen ülkelerin sayısı 124'e çıkarken, toplam katılım ise 15 bini aşmıştır. Hazırlanan istihbarat raporunda IŞİD tarafından özellikle yoksul çevrelerdeki Müslüman gençlerin hedef alındığı belirtilirken, bunun için rap müzik ve futbol gibi popüler öğelerin de propaganda aracı haline getirildiği belirtilmektedir. Buna paralel olarak IŞİD'in dünyanın dört bir yanında binlerce farklı cemaat ve tarikatı da kullandığı belirtilmektedir (Sabah, 2014). ALMAN Die Zeit gazetesinde, IŞİD saflarında savaşan militanların hangi ülkelere geldiklerine dair hazırlanan bir listede çoğunluğun Tunus, Suudi Arabistan, Fas ve Ürdün'den gelenlerden oluştuğu görülmüştür (Hürriyet, 2014). Özellikle Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden daha rahat eleman toplayabilen IŞİD, Avrupa'da etnik olarak azınlık durumundaki Müslümanlar'ı da kolaylıkla kendine çekerek ABD, Güney Asya ve Avustralya civarında farklı tarikatları kendisine çekmeyi başardığı ifade edilmiştir (Sabah, 2014).

13 Kasım 2015 Paris saldırısını üstlenen kişi, sayıları 25 bini bulan yabancı savaşçılardan biri olan ve sonradan Müslüman olmuş bir Fransız'dır. DEAŞ katılımcılarının dört birinin sonradan Müslüman olduğu ortaya çıkmıştır. DEAŞ'e katılımın Avrupa'da en yüksek olduğu ülke olan Fransa'da 1880 kişinin dörtte biri Fransız asıllı ve çoğu Fransız kırsal bölgelerinde yaşayanlardır. Daha önce İslam ile tanışık olmayanların ya da Müslüman olup dini bilmeyenlerin DEAŞ'in manipülasyonuna daha açık olduğu ifade edilmiştir. Paris'te 2014'te radikalleşme ile mücadele için kurulan merkezin raporuna göre gençlerin %91'i internet üzerinden sosyal ağlar yoluyla veya video seyrederek radikalleşmektedirler. Bu araştırmaya göre katılımcıların %60' tan fazlası kahraman olmak için DEAŞ'e katılıyor. Bunların çoğunun yolu cezaevinden geçmiş, suç geçmişi olan, yarım bırakılmış bir eğitim süreçleri, başarısız okul hayatları, bir kısmı boşanmış ailelerin çocukları ve hiçbir zaman sabit ve iyi bir iş sahibi olmamış ve çoğunluğu uyuşturucu kullanmış kişiler olduğu belirtilmiştir. Ancak katılımcıların sadece boşanmış ailelerin çocukları ya da kimlik bunalımı yaşayanların olmadığını da altı çiziliyor (Kılıçkaya, 2016).

Dini motifli terör örgütleri, dünyanın birçok ülkesine yayılan ağ uzantılarını, interneti ve sosyal medyayı etkin olarak kullanarak, İslam ile yeni tanışan heyecanlı ancak yeterli bilgiye sahip olmayan ve çoğunlukla kişilik sorunu yaşayan gençleri, radikal Selefi yorumla doktrine ederek eleman ve destek kazanmaktadır (Sandıklı, 2015:32). IŞİD (DEAŞ/DAEŞ/DAİŞ)'in katılımcılarını tek bir profilde özetlemek güçleşse de yine de bütün katılımcıları bu ortak ağda bir araya getiren, bir arada tutan, güçlendiren, büyüten ve motive eden kaynaklar konusunda ortaklıklar söz konusudur. Tüm çalışmalar bu insanların radikalleştikleri çevreye dikkati çekiyorlar. Batı'da yapılan çalışmaları ve bu konuda öne sürülen nedenleri üç başlık altında toplamak mümkün. *Çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantı*. DEAŞ'in hedef kitlesinin en temelde ikiye ayrıldığını belirtmek gerekir: Birinci kitle DEAŞ tarafından tekfir olarak

adlandırılan ve düşman olarak seçilen dolayısıyla yok edilmesi gereken kitledir. İkinci kitle ise DAESH'in yararlanmak amacıyla hedef aldığı kitledir (Demir, 2015).

Sonuç

IŞİD ve benzeri terör örgütlerinin işlevsel bir analizine ve ortaya çıkardıkları sorunlar silsilesinin çözüm adresine öncelikle Castells'in "Hepsi toplumlarımızın semptomlarıdır, toplumsal yapılarımızı değişen yoğunluklarda etkiler, farklı sonuçlar doğurur, ki bunun da araştırmayla ortaya konması gerekir" şeklinde ifade ettiği anlayış merkezinde yol alınarak ulaşılabilir. Bu tür terör örgütlerinin yerel ve küresel ölçekte ortaya çıkardığı istenilmeyen görüntülerle dolu bu yapıların üstü çizilerek ya da sığ bakış açıları ile etiketlenilerek ortadan kalkmaları mümkün değildir. Tarih bize bu tür terör örgütlerinin varlığının son bulması yerine varlıklarını çağın koşullarına göre yeniden uyarlayarak yeniden yeni türleri ile karşımıza çıktıklarını göstermektedir. Bu tür örgütlerin varlık alanı bulup güçlenmelerinin temel faktörlerinden biri insan kaynağı ise bir diğer kaynağı da onları örgüte çekme ve örgüt adına her türlü eylemi gerçekleştirme güdülerinin arkasında yatan nedenlerdir. Bu da "çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantı" olarak ifade edilen alanların katılımcılar özelinde dikkatli incelemeleri ile mümkün olabilir. Çevre, siyasal kültür ve bireysel yaşantının örgüt elemanları üzerindeki etkileri çok yönlü olarak detaylıca analiz edilerek bu kişilerin örgüt ile bağlantılarını kolaylaştıran ve sayılarını arttıran temel ve özel öğelerin neler olduğu rahatlıkla ortaya çıkacaktır.

Kaynakça

- Arrighi, G., Hopkins, T.K., Wallerstein, I. (2004). Sistem Karşısı Hareketler, Çevirenler: C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen Metis Yayınları, İstanbul.
- Bingöl, O. ve Varlık A.B., (2014). "IŞİD'e Karşı Olası Operasyonun Boyutlar: Stratejiler, Riskler, Öneriler," Merkez Strateji Enstitüsü, Rapor-002, 02.10.2014, http://merkezstrateji.com/wp-content/uploads/2014/12/141002_RP_IŞİD_s.6aWeb1.pdf. (Erişim Tarihi:26.10.2016).
- Castells, M. (2006). Kimliğin Gücü Enformasyon Çağı-Ekonomik Toplum ve Kültür 2.Cilt, Çev. Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya, Y. Doğan (2015). Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler, s.25-71, Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çetinkaya, Y. Doğan (2014). Kalın Çizgilerle Ortadoğu Tarihinde Direniş ve Toplumsal/Siyasal Aktörler (1798-2011) s.13-62 Ortadoğu: Direniş, Devrim, Emperyalizm, Der. Y. Doğan Çetinkaya, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çitçi, O. (2008). Yeni Siyaset: Neoliberalizm ve Postmodernizmin Siyasal Projesi, Cilt -I Sayı-2 Ekim, YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi.
- Della Porta, Donatella and Diani, Mario (2006). Social Movements: An Introduction, Blackwell Publishing, Malden, Mass., Oxford.

- Demir, H. (2015). IŞİD'e Katılımlar Neden Azalmıyor? <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/teostrateji-arastirmalari-merkezi/2015/07/23/8245/iside-katilimlar-neden-azalmiyor> (Erişim Tarihi: 4.11.2016).
- Demir, H. (2014). Selefilere ve Selefi Hareketi IŞİD Ne Kadar Sünnidir? 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Rapor No:21, <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/selefilere%20son.pdf>, (Erişim Tarihi: 24.10.2016).
- Diyanet İşleri Başkanlığı, (2015). "DAİŞ'in Temel Felsefesi ve Dini Referansları Raporu", <http://www.diyaret.gov.tr/tr/icerik/diyaret%E2%80%99ten-dais-raporu%E2%80%A6/27078> (Erişim Tarihi: 26.10.2016).
- Gürler, R. T. ve Özdemir, Ö. B., "El-Kaide'den Post-Kaide'ye Dönüşüm: IŞİD," Sakarya Üniversitesi Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1 (2014)
- Hobsbawm, Eric J. Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm. Çev. Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, 2008, İstanbul.
- Korkmaz, S. C. (2016). Terörün Propagandası DAESH Terör Örgütü ve Konstantiniyye Dergisi, ORSAM Rapor No: 204, Ağustos 2016, http://www.orsam.org.tr/files/Raporlar/204/204tr_2.pdf, Erişim Tarihi: 26.10.2016.
- Kökalan Çımrın, F. (2010). Yeni Toplumsal Hareketler ve Kentsel Yaşam. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, 2, 45-58. http://sbedergi.gumushane.edu.tr/Makaleler/413608899_7FusunKokalanCimrin2.pdf (Erişim Tarihi:10.10.2016).
- McAdam D.,Tarrow S.,Tilly C. (2004). Dynamics of Contention, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Özkul, O. (2016). İslâmiyet'in Temel Değerleri ile Terör Arasındaki İlişkisizlik, Köprü Dergisi, Sayı:134, Bahar/2016.
- Sandıklı, A. (2015). Terörün Geldiği Yeni Boyut: IŞİD Örneği, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No: 67, BİLGESAM Yayınları, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-2015062136rapor_20haziran2015.pdf. (Erişim Tarihi:10.10.2016).
- Şentürk, Ü.(2006). Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs, Cilt : 30 No:1 31-46
- Tatar, T. (2013). Yeni Toplumsal Hareketler ve Küresel Projeler , s.10-19.,Toplumsal Hareketler ve Ortadoğu, Ortadoğu Analiz Dergisi, Sayı:57, Cilt 5, Eylül 2013.
- Touraine, A. (2002). Modernliğin Eleştirisi, YKY, Çev.Hülya Tufan, 4. Baskı, İstanbul.
- Tilly C. (2004). Social Movement, 1768-2004, Paradigm Publishers, London.

Yıldırım, Y. (2012). Yeni Toplumsal Hareketlerin Siyasal Olanı Belirlemedeki Rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupa'sını Kurmak, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<http://www.haberturk.com/gundem/haber/956950-turkiyeden-iside-katilim-yogun> Erişim Tarihi: 4.11.2016

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/10/29/iside-hangi-ulkeden-kac-kisi-katildi> Erişim Tarihi: 4.11.2016

<http://www.hurriyet.com.tr/iside-en-cok-militan-veren-dort-ulke-27144278> Erişim Tarihi:4.11.2016

<https://www.youtube.com/watch?v=uhx4A7r9mMc> Habertürk TV, Belkıs Kılıçkaya, DAEŞ “Tekfirli Cihadçılık” Belgeseli 3. Bölüm 1 Mayıs 2016, Erişim Tarihi: 19.11.2016